JERKO BEZIĆ

STARINSKA PUČKA PJESMA »BLAGOSLOV PUKA« I NJEZINI NAPJEVI U ZADARSKOJ OKOLICI

»Blagoslov puka«, često zapisan pod latinskim naslovom »Benedictio super populum«, u ovoj radnji označen kraticom BP, starinska je hrvatska pučka pjesma još danas živa u nekim mjestima zadarske okolice. Do najnovijih vremena bila je u tijesnoj vezi s bogoslužjem i stekla izrazitu paraliturgijsku[1] funkciju. Po svom sadržaju BP zazivlje blagoslov na crkvenu i svjetovnu vlast, na svekoliko šaroliko stanovništvo nekog određenog grada ili sela, na njegove odsutne mornare i putnike, na polja i vinograde, gore i more.

Po samom tekstu BP nije nepoznat u stručnoj literaturi. Ivan Milčetić i Franjo Fancev dali su potanja obavještenja o tekstovima BP, Milčetić o zapisu BP u rukopisnoj pjesmarici Mihe Bilanovića (1661), gdje je BP zapisan tek u 18. stoljeću,[2] Fancev o BP u zadarskoj rkp. pjesmarici Šime Vitasovića (1685).[3] Fancev je pokazao da je BP zapisan i u tzv. Budljanskoj pjesmarici iz petog desetljeća 17. stoljeća.[4]

[1] Prema usmenom objašnjenju što mi ga je 2. VII 1964. dao prof. dr Dragutin Kniewald, istaknuti stručnjak za katoličku liturgiku, paraliturgijskim označujem one pjesme i obrede kojih nema u rimskom obredniku (Rituale Romanum) niti su zapisani u Propriumima (posebnim, vlastitim obrednicima) pojedinih biskupija, ali koji se više ili manje čvrsto i više ili manje skladno nadovezuju na postojeće propisane liturgijske čine i izvode se kao da su pravi liturgijski čini.

[2] Ivan Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija I, Starine knj. 33, Zagreb 1911, 370—371. Miho Bilanović zapisao je 1661. god. latinicom samo prvu pjesmu Plač Majke božje. Za ostali tekst, dakle i za BP, veli Milčetic da potječe »od više ruku . . . i to iz XVIII. vijeka«. BP je zapisan glagoljicom na l. 51 b.

[3] Franjo Fancev, Novi prilozi za povijest hrvatske crkvene drame, Nastavni vjesnik XXXVI/1—2. Zagreb 1927, 4—5, 20.

[4] F. Fancev, Vatikanski hrvatski molitvenik i dubrovački psaltir, Djela JAZU, knj. 31, Zagreb 1934, str. XXVII. Usp. i F. Fancev, Hrvatska crkvena prikazanja, Narodna starina, god. XI, Zagreb 1932, 145.

Krsto Stošić objavio je u cijelosti varijantu BP od 132 osmeračka stiha i njihov napjev iz Primoštena kod Šibenika.[5] Jeronim Šetka je pokazao da Stošićev zapis BP iz Primoštena gotovo sasvim odgovara BP kako ga je objelodanio u »Cvitu razlika mirisa duhovnoga . . .« Toma Babić (prvo izdanje 1726. g.). U prikazivanju pojedinih istaknutijih pjesama iz Babićeva »Cvita« Šetka je naveo BP kao pjesmu koja je bez većih promjena ušla u narodnu usmenu predaju.[6] Hrvoje Morović također spominje da se BP iz »Cvita« očuvao u narodnoj predaji i nadodaje da se ova varijanta BP »naslanja na onu iz Vitasovićeve pjesmarice«.[7]

Morović je u cijelosti objavio tekst BP iz jednog zadarskog anonimnog rukopisa, zvanog i Rukopis Filippi (kraticom RF) i to prema sačuvanoj fotografiji iz ostavštine Luke Jelića. Ovdje BP obuhvaća 82 redovito osmeračka stiha.[8] Morović tvrdi da je RF napisao zadarski arhivar Marchio Sorari pri koncu 18. stoljeća i tom prilikom u RF prepisao BP iz jednog starijeg predloška.[9]

O samom tekstu BP iz RF dao je Morović kratak komentar. Kako mi taj komentar nije posve jasan, navest ću ga ovdje u cjelini i onda pokušati da objasnim njegovu nejasnoću. Morović piše: »K tome je pjesma, u času prepisivanja iz starijeg predloška, pretrpjela jezične izmjene, očito prema suvremenom zadarskom govoru, te nam sačuvani tekst ni s jezične, ni s ortografske strane ne može pružiti nikakav dokaz veće starine ove zadarske pjesme«.[10] Iz navedenog izlaganja ne mogu jasnije razabrati kakav i koji je tekst BP po Morovićevu mišljenju Sorari prepisao u RF. Razumljivo je da je stalnim izvođenjem od 15. do 18. stoljeća tekst pjesme BP doživio jezične izmjene i u zapisima promjene u ortografiji. Nije mi samo jasno da li je Morović htio reći da je Sorari unio BP uglavnom onakav kakav se u 18. stolj. pjevao u Zadru, ili da je samo drukčijom ortografijom prepisao stariji tekst. U prvom slučaju u tekst BP bile bi ušle mnoge izmjene u odnosu na stariji tekst. To bi, onda, u stvari bio zapis a ne prijepis. U drugom slučaju iz dosta starijeg predloška prepisani tekst BP teško da bi po samom prepisivaču mogao biti pod jačim utjecajem tada suvremenog zadarskog govora, pogotovo zato što za Sorarija Morović kaže da je ». . . bio vješt arhivar i neobično marljiv istraživač zadarske starine«.[11] Kad je takav čovjek sam u svojoj napomeni zapisao da svojim prijepisom želi BP sačuvati budućim generacijama,[12] tad imamo razlog da možemo vjerovati u ispravnost njegova prijepisa. Ostaje, dakako, neriješeno pitanje iz kojeg je vremena potjecao

5 Krsto Stošić, Pučke pjesme u korizmene petke, Hrvatska prosvjeta, god. XVI, br. 4, Zagreb 1929, 95.

6 Jerolim Šetka, Pjesme fra Tome Babića, Nova revija, god. XVII, br. 6, Makarska 1938, 433—434.

7 Hrvoje Morović, Jedna stara zadarska lokalna pjesma, Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 23, Zagreb 1952, 56.

8 H. Morović, o. c., 50—51.

9 H. Morović, o. c., 49, 51.

10 H. Morović, o. c., 52.

11 H. Morović, o. c., 1. c.

12 ». . . così si stima bene ricopiarla (!) a notizia de' posteri«. V. H. Morović, o. c., 50.

Sorarijev predložak teksta i tek potanja lingvistička analiza i komparacija s ostalim varijantama BP mogle bi dati sigurnije podatke za rješenje ovog problema.

U radnji posvećenoj isključivo BP iz RF Morović je posebno ukazao na značenje popratne napomene prepisivača Sorarija da je ilirski (hrvatski) jezik materinski jezik grada Zadra i njegova kotara i da se taj pučki jezik upotrebljava i u nekim liturgijskim činima (epistole, evanđelja, lekcije).[13] Usporedio je BP iz RF sa BP u Budljanskoj pjesmarici i poduprt izlaganjima F. Fanceva o vezama Budljanske pjesmarice sa gradom Korčulom, a Korčule sa Zadrom[14] došao do zaključka da je matični tekst BP nastao u Zadru i to već početkom 15. stoljeća. Jasno je pokazao da danas, međutim, nemamo mogućnosti da na direktan način provjerimo da li je Sorari ispravno prepisao godinu 1416. ispod naslova BP u RF, da li je ona zaista bila tako napisana i u starijem predlošku.[15]

Morovićevu hipotezu o vremenu postanka BP podupro je Ante M. Strgačić. Upozorio je na činjenicu da prepisivačeva napomena uz BP u RF spominje šest kolegijalnih crkava u Zadru, a taj je njihov naziv bio službeno ukinut već krajem 14. stoljeća. Međutim, Strgačiću nije ova činjenica neki jači dokaz, ona mu samo govori o mogućnosti da bi tekst BP iz RF mogao potjecati iz 15. stoljeća, jer se naziv kolegijalnih crkava zadržao u običnom govoru i nakon njegova službenog ukinuća.[16] Tako se i moglo dogoditi da je prepisivač Sorari još krajem 18. stoljeća u svom vlastitom komentaru uz BP u RF, pišući o obredu na koji je pjesma BP bila vezana, spomenuo kolegijalne crkve u Zadru i među njima istakao crkvu sv. Šime,[17] koja je sve do 1632. god. bila posvećena sv. Stjepanu.[18] Zbog toga ne mogu prihvatiti izlaganje Gašpara Bujasa da je, naime, Strgačić »... za starinu te zadarske pjesme iz god. 1416. donio i jedan novi *dokaz* (potcrtao J. B.): naziv za šest kolegijalnih zadarskih crkava, a naziv je ukinut pri svršetku XIV st.«[19]

Lako je moguće da je BP u stihovima postojao već i na samom početku 15. stoljeća, ali smatram da redakcija zapisana u RF ne potječe iz samog početka tog stoljeća. Ne mogu prihvatiti Morovićevo izlaganje da u sadržaju te pjesme »... nema ničeg, što bi postojanje njeno, pa i sam postanak pjesme baš u početku XV stoljeća opovrglo«.[20]

13 H. Morović, o. c., 50, 49, 55—56. — Ovaj podatak, za kulturno-historijsku sredinu grada Zadra u 18. stoljeću osobito značajan, naročito je istaknuo i Ante M. Strgačić u radnji Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenim ustanovama grada Zadra, Zadar-Zbornik, Zagreb 1964, 392.

14 Franjo Fancev, Vatikanski hrvatski molitvenik... str. VI—VIII, XXIV, XXVI, XXVII.

15 H. Morović, o. c., 52—55.

16 Ante M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović i kulturno-povijesno značenje njegovih djela, Radovi Instituta JAZU u Zadru sv. 2, Zagreb 1955, 66.

17 H. Morović, o. c., 50 »... nelle Collegiate sei chiese, e specialmente in quella di S. Simeone...«.

18 A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović..., 75, bilješka 75.

19 Gašpar Bujas, Rezultati u proučavanju dijela stare hrvatske poezije, Radovi Instituta JAZU u Zadru sv. 6—7, Zagreb 1960, 525.

20 H. Morović, o. c., 54.

U sadržaju BP iz RF moli se Bog da sačuva »Oca Papu i Cesara ... od ruk silnih Cara«.[21] Istu molbu istim riječima donosi i Koralni priručnik kononika Šime Vitasovića, magistra kora zadarske katedrale (VKPr, stihovi 71—72)[22] dok njegova Zadarska crkvena pjesmarica (ZCP, list 119 r) ima neznatnu razliku samo u drugom stihu »Oççа Papu i Cessara / çuuai od ruk silna Çarra«. U BP iz prvog izdanja Babićeva »Cvita« (1726) nema više straha od »ruk silnih Cara« i taj je stih ispušten.[23]

Tko je bio taj silni car? — U »Jaruli« zadarskog književnika Jurja Barakovića (1584—1628) nalazi se pod naslovom »Prilliche« i ovakve usporedbe: »Ni çlouicha varhu Popa / Nie Chraglia varh Cesara / Poganinna ni varh Zara / Varhu Chgliuça ni Zachlopa«.[24] Gotovo iste stihove donose »Versci naravski« iz Babićeva »Cvita« (1726, 314): »Svarhu Pape nie Popa, / svarhu kgliuça ni zaklloppa. / Niae kraglia ſuar Ceſara, / Poganina ſvarhu Çara«. Kršćanima u Dalmaciji bili su od 15. do 18. stoljeća najbliži i najpoznatiji pogani Turci. Toskanac Jakov Mikalja (Micaglia, 1600—1654) u svom riječniku tumači riječ car kao »imperator Turcarum«,[25] zato smatram da nam riječ car u BP označuje turskog sultana u Carigradu. Zbog toga i Toma Babić nije imao više razloga da u svoju redakciju BP unese onaj redak »čuvaj od ruk silnih cara«, kad je nakon Karlovačkog (1699) i Požarevačkog mira (1718) u sjevernoj Dalmaciji prestala neposredna opasnost od Turaka.

Da BP iz RF ne potječe iz samog početka 15. stoljeća upozoruje riječ »Cesar« iz gore navedenog stiha. Kako se »Cesar« spominje ispod »Bnetačke gospode«[26] Morović zaključuje da ovako raspoređeni stihovi » ... svjedoče da je pjesma nastala baš na samom početku mletačke vladavine nad Zadrom (1409), kada je uspomena na *cara* (potcrtao J. B.) ugarsko-hrvatskog bila još živa, a simpatija Zadrana prema njemu još trajala; njen postanak (tj. pjesme BP) može se povezati baš uz vrijeme petogodišnjeg primirja i prijateljstva između Venecije i ugarsko-hrvatskog cara 1413.—1418. godine«.[27] Kako je, inače, općenito poznato, ugarsko-hrvatski vladari od 12. do 16. stoljeća bili su kraljevi. Jedini ugarsko-hrvatski kralj koji je tek

[21] H. Morović, o. c., 50.

[22] A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović ..., 64—66. Usp. objavljeni tekst BP i radnjama: dr Ante Strgačić, Zadarski kanonik don Šime Vitasović i njegova djela, Danica — pučki kalendar za 1957. godinu, Zagreb 1957, 45; Marijan Grgić, Zadarske laude aklamacije iz godine 1677, Radovi Instituta JAZU u Zadru sv. 9, Zadar 1962, 288. — Uz Grgićevu bilješku 31. na str. 288 .moram napomenuti da se u Velom Ižu ne pjeva BP. Tamo su poznate samo »Pjesme koje se pjevaju kroz Osminu Tielove«, gdje se u pjesmi na »Osmi dan« zazivlje blagoslov donekle slično kao u BP; v. O. Stjepan Ivančić, Hrvatski bogoslužbenik, Zadar 1882, 377—384, naročito 383—384.

[23] Toma Babić, Cvyt razlika mirisa duhovnoga ..., Venecija 1726, 312. (Oça Papu i Ceſara / I naſcega Goſpodara. / Goſpodovat pò ſva litta, / Po Kragleſtvi ſvega ſvitta.)

[24] Vjekoslav Maštrović, Nepoznato izdanje Barakovićeve »Jarule«, Radovi Instituta JAZU u Zadru sv. 3, Zagreb 1957, 202.

[25] Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU, Dio I, Zagreb 1880—1882, 755.

[26] H. Morović, o. c., 50. (Oca Papu i Cesara/čuvaj od ruk silnih Cara./ Daj Bnetaškoj čast Gospodi/ i na suhu i na vodi.)

[27] H. Morović, o. c., 54—55.

potkraj svog vladanja postao njemačko-rimski, ne ugarsko-hrvatski, car bio je Žigmund Luksemburgovac; papa Eugen IV okrunio ga je carskom krunom u Rimu tek 1433. godine.[28] Upravo taj vladar jedva se spasio od pobjedničke turske vojske g. 1396. kod Nikopolja.

U jednoj ispravi iz g. 1437. pisanoj glagoljicom nalazimo »... svitloga poglavnika gos. gos. Žigmunda, božjom milostju rimskoga cesara, vazdar augusta i vugerskoga, češkoga, Dalmacije i Hervat i pročaê kralja, ...«.[29] Nešto kasnije, g. 1476, navodi se izravno »... cesar rimski i kral ugrski Žigmunt«.[30] Oba su dokumenta pisana ondašnjim živim hrvatskim, ne staroslavenskim jezikom. Riječ cesar nije pisana »cêsarъ« nego jednostavno »cesar«.[31] Stoga smatram da riječ cesar u BP iz RF nema poput staroslavenskog »cêsarъ« ujedno i značenja riječi »kralj«, »... nego će biti na novo primljena lat. riječ caesar, kojom su se latinski nazivali njemački carevi«.[32] Prema tome njezina pojava u BP iz RF upozorava da ta redakcija BP nije mogla nastati prije g. 1433.

Ostaje otvoreno pitanje zašto je, onda, Sorari stavio ispod naslova BP godinu 1416. ako je taj datum tačno pročitao i tačno prepisao. Ovdje želim samo nabaciti jednu malu mogućnost za rješavanje tog problema. Ako su, možda, u originalu odakle je Sorari prepisivao zadnje tri rimske brojke, tj. XVI, bile krivudavo zapisane, onda bi postojala mogućnost da su to bile XLI i datum bi u originalu glasio MCCCCXLI (1441) a ne MCCCCXVI (1416). U odnosu na njemačko-rimskog cara i ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda (+9. XII 1437) godina 1441. kao godina kad je BP zapisan, ne kao godina njegova postanka, ništa se ne kosi s povijesnim činjenicama kao što je to slučaj sa godinom 1416.

Na dva Vitasovićeva zapisa BP, jedan u ZCP i drugi u VKPr, potanje se osvrnuo A. M. Strgačić. Prikazivajući u prvom redu kulturno-povijesno značenje ZCP i VKPr, kao dva dokaza da su u drugoj polovici 17. stoljeća Hrvati u zadarskim crkvama upotrebljavali svoj jezik i za vrijeme bogoslužja, makar se ono vršilo (npr. u katedrali) latinskim jezikom, Strgačić je iznio BP samo kao specijalno zadarsku pjesmu koja se pjeva na blagoslovu

[28] Historija naroda Jugoslavije I, Zagreb 1953, 745.

Ferdo Šišić, Pregled povijesti hrvatskoga naroda, priredio Jaroslav Šidak, Zagreb 1962, 225.

Iz navedenih knjiga crpio sam sve podatke iz naše nacionalne povijesti, premda to posebno ne navodim u bilješkama.

Žigmund Luksemburgovac bio je, doduše, već 1411. g. izabran za njemačko-rimskog cara, ali prema tadašnjim propisima mogao se carskim naslovom služiti tek pošto ga je papa (1433) okrunio carskom krunom. Usp Meyer Konversations-Lexicon, 9. Band, Leipzig und Wien 1896, 739. Zato Šišić u nav. knj. str. 224 i piše da je 1411. Žigmund postao njemački kralj.

[29] Đuro Šurmin, Hrvatski spomenici I, Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium 6, Zagreb 1898, 146 »God. 1437. na 7. studenoga. U Senju. ...«

[30] Đ. Šurmin, o. c., 281 »God. 1476. na 10. veljače. U Novom. ...«

[31] Đ. Šurmin, o. c., 146, 281. Dokument iz 1476. štampao je glagoljicom već 1863. g. Ivan Kukuljević, Monumenta historica Slavorum meridionalium, knj. I, Acta croatica, br. 100, str. 116.

[32] Rječnik JAZU, I, 771.

na blagdan sv. Stošije.[33] Marijan Grgić je u bilješci uz BP iz VKPr nadodao da se BP pjevao na svečanom zavjetnom blagoslovu na blagdan sv. Stošije od vremena zadarskog nadbiskupa Bernarda Florija (od sredine 17. stoljeća).[34] Strgačić je objavio BP iz VKPr od 196 osmeračkih stihova[35] u cjelini, Grgić samo od 71. do 138. stiha.[36]

Iznoseći dosadašnje rezultate u proučavanju stare hrvatske liturgijske i pobožne poezije Gašpar Bujas u osvrtu na BP prihvaća Morovićevo mišljenje da je najstarija redakcija BP izvorno zadarskog porijekla i da se odatle širila na jug.[37]

*

Nisam uspio naći direktnih podataka o načinu kako se pjevao BP, a i indirektnih podataka imam vrlo malo. Komentar uz BP u RF kazuje da su BP pjevala dva đakona pošto bi svršili obredi u šest zadarskih kolegijalnih crkava, ali ništa ne veli na koju su se svetkovinu ti obredi odnosili; ništa ne veli da li su đakoni pjevali jednoglasno ili dvoglasno.[38]

Morović, doduše, piše da se je pjesma BP »... običavala u Zadru pjevati »binis vocibus« po dvama đakonima, kao i druge zadarske crkvene pjesme, kako je to istaknuto u zadarskoj Vitasovićevoj pjesmarici«,[39] ali ništa ne kaže odakle mu iz ZCP taj podatak za ovakav način pjevanja BP. Potanje sam pregledao ZCP i našao da od njezinih 25 samo 7 pjesama ima ispod svojih naslova napomenu da se pjevaju »binis uocibus« (sa po dva glasa!), 3 imaju »una voce« (vrlo vjerojatno je to pjevanje soliste), 14 pjesama nema nikakvih podataka o načinu pjevanja, a samo jedna pjesma ima napomenu »in tono iam usitato in alijs Ecclesijs Jadren(sibus)«.[40] Uz BP stoji samo »Sequit(ur) Benedictio sup(er) Populum« (ZCP 116 v, kratice sam ispisao u zagradama), dakle, bez ikakve oznake o načinu pjevanja. Tako iz ZCP ne možemo neposredno saznati kako se pjevao BP.

33 A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović ... 51—52, 66, 75.

34 M. Grgić, o. c., 288.

35 A. M. Strgačić, Zadarski kanonik don Šime Vitasović ... 43—47.

36 M. Grgić, o. c., 1. c.

37 G. Bujas, o. c., 525.

38 H. Morović, o. c., 50 »... e perchè terminate (!) (po smislu treba da bude »terminati«) nelle Colleg'ate sei chiese, e specialmente in quella di S. Simeone, li Riti Sacri era solito di esser cantata da due diaconi una Benedizione sopra il popolo, ...«. — Usp. i A. M. Strgačić, Hrvatski jezik i glagoljica ... 392, gdje navodi »terminati«.

39 H. Morović, o. c., 56, štamparskom greškom donosi »binis vocis«!

40 Vitasovićeva ZCP što se čuva u knjižnici franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku sign. 4-I-34, usp. Mijo Brlek, Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku knji. I, Zagreb 1952, 58—60, donosi »binis uocibus« na l. 40 r, 43 r, 45 v, 49 r, 71 v, 73 r, 76 r, »una uoce« na 30 v, 54 r, 95 v. Bez ikakvih oznaka o načinu pjevanja su 1 r, 58 r, 68 v, 91 v, 93 r, 94 r, 104 r, 105 v, 107 v, 108 v, 109 v, 116 v, 124 r, 125 r, dok 126 r donosi oznaku »in tono iam usitato in alijs Ecclesijs Jadren (sibuss). — Ponovno se i ovdje zahvaljujem provincijalu franjevačke Provincije sv. Jerolima o. dru Jerku Bakotinu što sam njegovim razumijevanjem i zalaganjem dobio na uvid rukopis ZCP iz Dubrovnika.

Ako polazimo od samog teksta BP, nalazimo kako često svećenik, davalac blagoslova, govori u prvom licu, npr.: »A sad mene slughu tuoga / obstri milost tuoia mnoga / da dostoiam(!) budem bitti / oui Puk tuoi prikrixitti / Yimme tuoie suarh gnih zuatti / Blagoslouyim(!) tuoi podatti / Blagosloui sa sue strane / Milli Boxe sue Zadrane« (ZCP 123 v).[41] BP u RF nema tome sličnih stihova ali i u njegovom tekstu se svećenik obraća prisutnome puku, premda to nije toliko istaknuto kao u ZCP i VKPr: O ti Puče poštovani, / naši drazi Zadrani. / Bog, svi sveti vas pomoz'te, / ki u of Tempal sad prodoste. / . . . Blagoslov' vas sveto Trojstvo: / Otac, Sin, Duh, to jedinstvo.[41a] Zato mogu pretpostavljati da se BP izvodio »una uoce«, da je svećenik sam pjevao BP dok je davao blagoslov prisutnome puku. Ovakvu pretpostavku podupire podatak što ga donosi Strgačić, da je, naime, sam Vitasović bio određen da pjeva BP; iz objavljena podatka, međutim, ništa ne doznajemo kako je Vitasović pjevao BP, da li solo, da li možda pretežno recitando ili pak da je pjevao zajedno s nekim drugim svećenikom.[42] Posredno nam ovdje pomaže i podatak Vitaliana Brunellija da su u Zadru hrvatski svećenici pjevali svoje laude (u kojima su zazivali božju pomoć za crkvenu i svjetovnu vlast) na svom jeziku. Brunelli ne kazuje da li su pjevali pojedini svećenici sami (solo) ili su po uzoru na latinske Laudes pjevala dvojica.[43] — Iz bliske prošlosti potvrđuje ulogu svećenika soliste D. K. Stošić kad kaže da je u Zlarinu i Zablaću kod Šibenika 1928. god. svećenik sam pjevao pjesmu vrlo sličnu BP prije nego što je dao blagoslov pri procesiji na Veliki petak navečer.[44] Stošić daje zanimljivu i već nešto konkretniju informaciju, svećenik da je pjevao » . . . na način kako se u Dalmaciji pjeva preko mise »Zdravo Tilo Isusovo« . . .«.[45] Godinu dana kasnije Stošić objavljuje i melodiju kako BP » . . . pjeva muško i žensko na Veliki petak u Primoštenu, iza noćne procesije, pred Propelom koje drži župnik kod »Božjeg groba«, kojim na koncu daje blagoslov«.[46] Ovdje već imamo napjev BP zapisan krajem trećeg desetljeća našeg stoljeća i to iz usmene narodne predaje, zato ću ga analitički obraditi zajedno s narodnim, pučkim napjevima BP koje sam našao na zadarskom području u vremenu od 1958. do 1964. godine.

41 Za isti tekst BP u VKPr v. A. M. Strgačić, Zadarski kanonik don Šime Vitasović . . ., 47. BP iz Babićeva »Cvyta«. (1726, 311) počinje ovako: »Yoſcte mene slugu tvoga, / Uzliſcime(!) nevolgnoga. / Dà doſtoyan budem bitti, / Puuk tvoy ſada prikrixitti. / Imme tvoye ſada zvatti, / Blagoſoym(!) ſveti datti. / Daym bude u pomochi. / I u dnevi, i u nochi. Amen.« (Stihovi 133—140).

41a H. Morović, o. c., 50.

42 A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović . . ., 52, 75.

43 Vitaliano Brunelli, Storia della città di Zara dai tempi più remoti sino al MDCCXV. Parte prima. Dalle origini al MCCCIX. Venezia 1913, 276.

44 Krsto Stošić, Dvije pučke pjesme na Veliki petak, Hrvatska prosvjeta god. XV, br. 4, Zagreb 1928, 94. — Druga pjesma, po sadržaju vrlo slična BP, izričito zazivlje blagoslov na »vas puk ove sve države«, njihovo »misto«, polja i more, ali ništa ne spominje ni crkvene ni svjetovne vlasti.

45 K. Stošić, Dvije pučke pjesme . . ., 94.

46 K. Stošić, Pučke pjesme u korizmene petke . . ., 94.

Napjevi BP na zadarskom području

Kad sam krajem 1958. god. prema planu rada Instituta JAZU u Zadru istraživao narodnu muzičku tradiciju u Olibu na istoimenom otoku, snimio sam i pjevanje BP. Stariji tekst BP nalazi se u starinskom olipskom glagoljskom zborniku.[47] U taj glagoljski kodeks stavljeni su listovi čistog papira na koje je glagoljicom pisani tekst latinicom prepisao dr Ante M. Strgačić krajem 1941. godine.[48] Na povratku za Zadar zaustavio sam se u Istu na istoimenom otoku, gdje sam također snimio pjevanje BP, ali prema tekstu iz Babićeva »Cvita«.

Snimljeni napjevi potakli su me da dalje tragam za melodijama BP u ostalim mjestima zadarske okolice kako bi onda, nakon proučavanja sakupljene građe, mogao ukazati na neke mogućnosti za hipotezu o pojedinim muzičkim elementima koji su mogli oblikovati način pjevanja hrvatskih pučkih pjesama u Zadru u 17. i 18. stoljeću.

Osim u Olibu i Istu uspio sam na magnetofonsku vrpcu snimiti napjev BP još u osam mjesta zadarske okolice i to: godine 1960. u Sutomišćici na o. Ugljanu, u Privlaci kod Nina i u Kukljici na o. Ugljanu, 1963. u Galovcu, Turnju i Vrgadi na istoimenom otoku, 1964. u Povljani na o. Pagu i u Sukošanu. Tako imamo sa zadarskih otoka 6 snimaka, iz najužeg obalnog pojasa 3 i samo jedan snimak iz zadarskog kopnenog zaleđa. Od 1950. god. ne pjeva se BP u Sutomišćici, u Galovcu i Kukljici nije se zadnjih desetak godina redovito pjevao, dok se — prema podacima iz vremena terenskih snimanja — redovito pjeva u ostalih sedam mjesta.

U svim navedenim mjestima osim Kukljice izvedbu BP predvode *dvije skupine* istaknutijih *pjevača.* Svaka skupina otpjeva po jedan dvostih. U većini slučajeva svaku skupinu *predvode po dva pjevača.* Tako se za većinu današnjih izvedbi BP možemo poslužiti Vitasovićevom oznakom »binis uocibus«, premda ova u ZCP nije stajala uz BP, jer današnje pjevanje BP u zadarskoj okolici predvode po dva pjevača (bini uoces) iz svake skupine i to dvoglasno, kako sam to vidio i čuo kad sam snimio napjeve BP na terenu.

Očita zajednička osobina svih zapisanih napjeva BP je njihovo *dvoglasje* s unisonim završetkom melostrofe (vidi priloženi pregled napjeva BP), svaka je skupina pjevača označena svojim rimskim brojem. Jedino napjev iz Kukljice I i II završava dvoglasno u velikoj terci, ali zapis potječe od mlađih pjevačica koje i nisu bile najsigurnije u izvođenju.[49] U zapisu D. K.

[47] Olipski glagoljski zbornik opsežan je kodeks od 394 stranice podijeljen u dva u kožu uvezana sveska. Sadrži popis umrlih za svaki pojedini dan u godini. Potanji njegov opis objavio je Vladislav Cvitanović, Popis glagoljskih kodeksa u zadarskoj nadbiskupiji, Starine JAZU, knj. 47, Zagreb 1957, 209—210, br. 188.

[48] Na str. 377 stoji: »To je libar martaski u komu su godi upisani«, ispod toga: »Prepisa iz glagoljačkih pismena u latinska koncem godine 1941 Don Ante Marija doktor Strgačić iz poštovanja prema Don Ivi Pulišiću, profesoru u miru.«

[49] Don Ante Mandić (1883—1964) župnik u Kukljici, rodom iz Turnja, gdje se i danas (1963) redovito pjeva BP, rekao mi je da je on sam naučio svoje pjevačice pjevati BP. Uzeo sam u obradu i takav još neustaljen, nov napjev u namjeri da prikažem jednu

I

GALOVAC ♪= 152

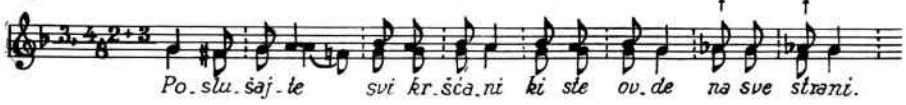

IST ♪= 120

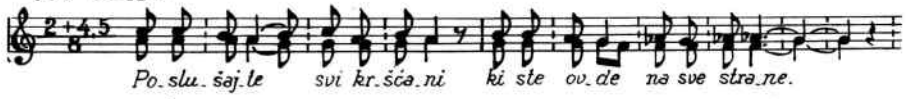

KUKLJICA ♪= 144

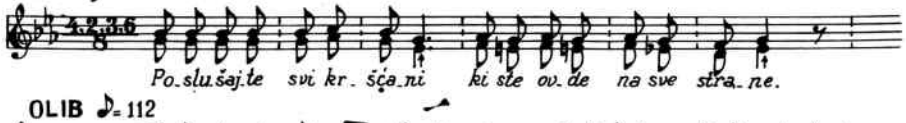

OLIB ♪= 112

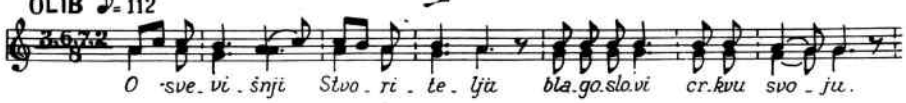

POVLJANA ♪= 132

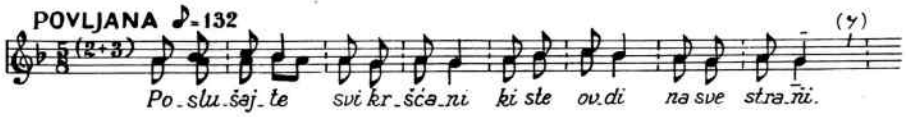

PRIVLAKA ♪= 176

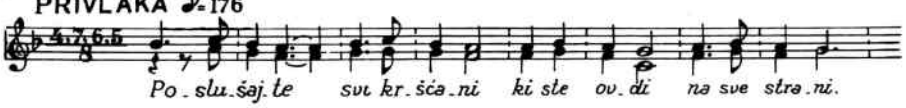

SUKOŠAN ♪= 132

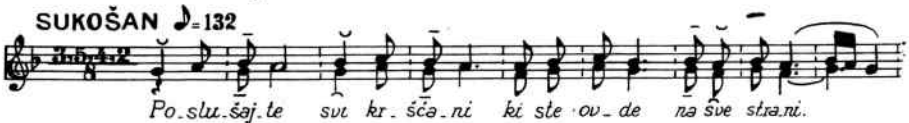

SUTOMIŠĆICA ♪= 112

TURANJ ♪= 120

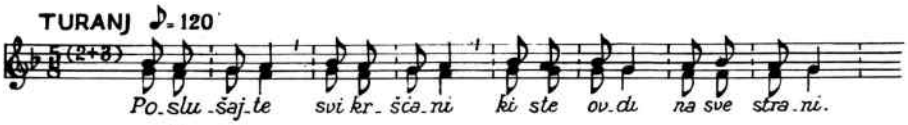

VRGADA ♪= 96

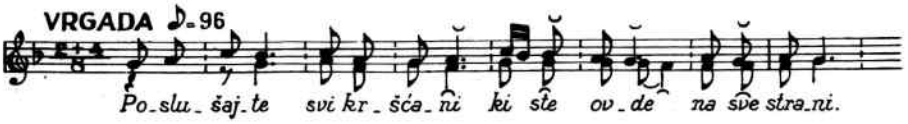

II

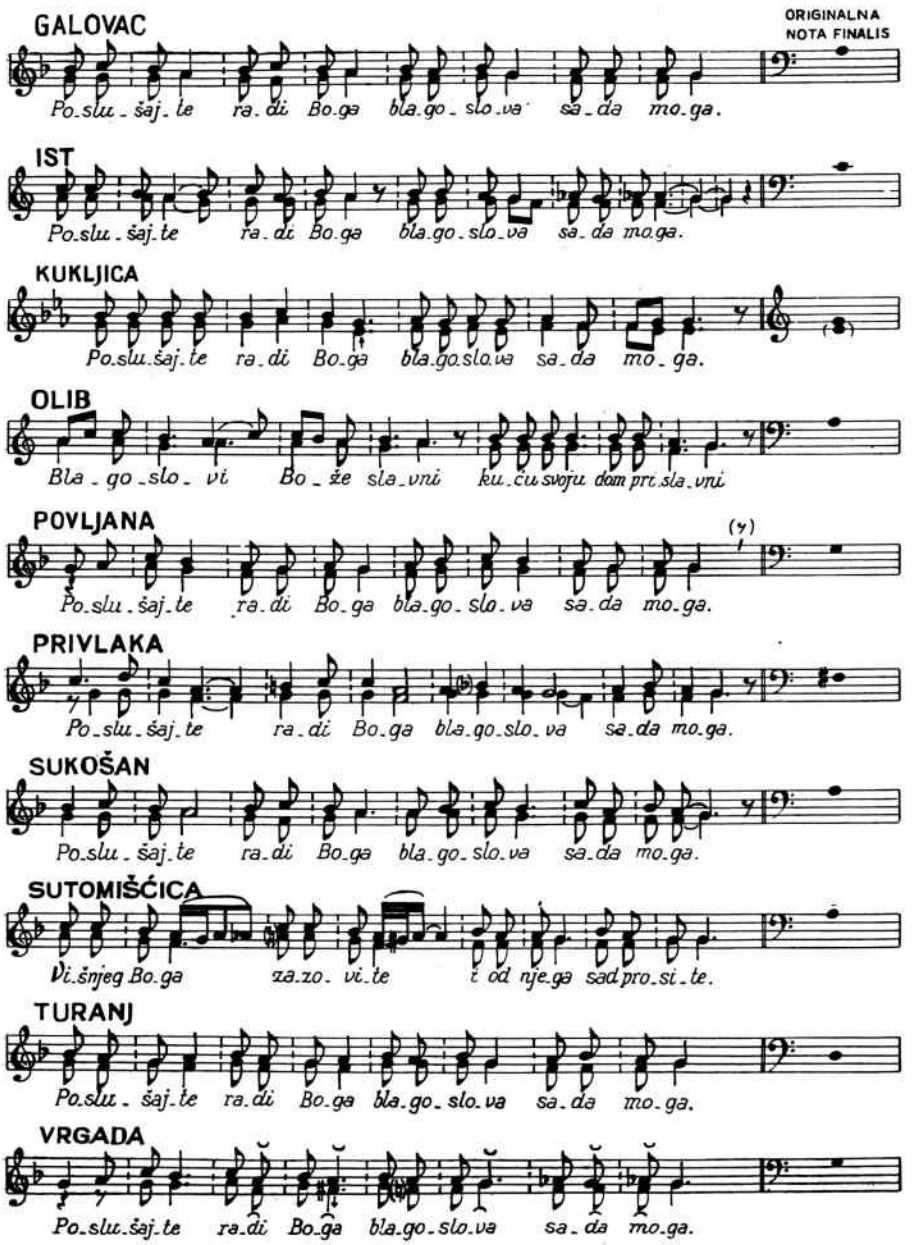
GALOVAC
ORIGINALNA NOTA FINALIS
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
IST
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
KUKLJICA
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
OLIB
Bla.go.slo.vi Bo.že sla.vni ku.ću svoju dom pri.sla.vni
POVLJANA
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
PRIVLAKA
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
SUKOŠAN
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
SUTOMIŠĆICA
Vi.šnjeg Bo.ga za.zo.vi.te i od nje.ga sad pro.si.te.
TURANJ
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.
VRGADA
Po.slu.šaj.te ra.di Bo.ga bla.go.slo.va sa.da mo.ga.

Stošića (1929) napjev BP iz Primoštena doduše je jednoglasan (vidi notni primjer broj 1). Smatram da i ovom slučaju možemo pretpostaviti dvoglasno pjevanje, jer Stošić veli da tu melodiju »pjeva muško i žensko«, pjevaju gotovo svi prisutni u crkvi. Takvo, pučko pjevanje domaćih starinskih napjeva po crkvama sjeverne Dalmacije nikad nije stalno samo unisono.[50]

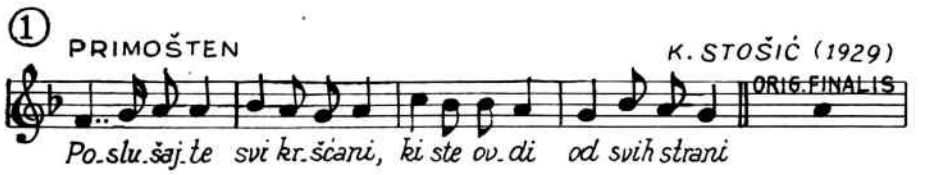

Ako izuzmemo noviji, još neustaljeni napjev iz Kukljice, sav u paralelnim tercama, u svim ostalim primjerima uz tercu javljaju se sekunda, kvarta i kvinta. Tercu nalazimo i u starijim i u novijim oblicima. Kvinta se javlja samo u novijem napjevu iz Privlake (Privlaka I) kao donja čista kvinta note finalis, premda ne na završetku melostrofe. U nekim starijim oblicima ona dolazi na mjesto gdje je prethodno u istom napjevu bila č. kvarta (Galovac II, Sukošan II).

Većini zapisanih napjeva zajednički je *osnovni ritmički obrazac* ♫ ♪ ♩ . Imaju ga rimovani dvostihovi simetričnih osmeraca (4 + 4, aa, bb, cc). Jedan dvostih, u napjevu dva melostiha, sačinjavaju jednu melostrofu. Iznimka je napjev iz Kukljice gdje četiri melostiha Kukljica I i II) sastavljaju jednu melostrofu. U melostihu redovito su produženi 4. slog i završni 8. slog. Produženja proizlaze iz osnovnog muzičko-ritmičkog obrasca. Samo produženje može biti različita trajanja (vidi pregled ritmičkih obrazaca br. 1—6). Produžuje se prvi slog melostiha. U osam od deset primjera svugdje je sačuvano produženje pred sredinom i na kraju melostiha. U Stošićevu zapisu iz Primoštena također su produženi 4. i 8. slog (v. not. pr. br. 1). Zbog svega toga došao sam do zaključka da je svim tim oblicima zajednički osnovni oblik ♫ ♪ ♩ . Noviji, još neuhodani napjev iz Kukljice nema produženja u sredini nego samo na kraju melostiha. Ritmički obrazac napjeva s otoka Oliba (pregled ritm. obrazaca br. 7) ima znatno produžen još i 3. i 7. slog. Za razliku od kukljičkog napjeva (ritm. obr. br. 8) sačuvao je olipski jasno naglašenu simetričnu diobu iza 4. sloga.

fazu u procesu prilagođivanja kojim prolazi ovakav novi napjev. On ne pokazuje nikakvih sličnosti s napjevom iz Turnja. Četiri note jednake visine i jednaka trajanja na početku napjeva potječu od koralnog recitiranja u intonaciji stalno iste visine. Za razliku od svih ostalih napjeva BP iz zadarske okolice ovdje melostrofa zahvaća četiri melostiha.

[50] Ovako tvrdim jer poznajem mnoge primjere takva pjevanja što sam ga snimio u 57 lokaliteta Zadarske nadbiskupije. Magnetofonski snimci su vlasništvo fonoteke Instituta JAZU u Zadru, gdje se i čuvaju.

Produživanjem 4. i 8. sloga nastao je muzički ritam peterodijelnog osnovnog oblika 2 + 3. Isti osnovni ritmički obrazac ima na zadarskom području starinska pjesma bratovština »Braćo, brata sprovodimo«.[51] Veliku raširenost raznih varijanata ovog obrasca, često s većim produženjem 4. sloga 2 + 4, pokazuju i drugi napjevi osmeračkih pjesama što ih na zadarskom području puk pjeva u crkvi, npr. Gospin plač (Poslušajte braćo mila / gorku muku Gospodina) i Zdravo tijelo Isusovo.

PREGLED RITMIČKIH OBRAZACA

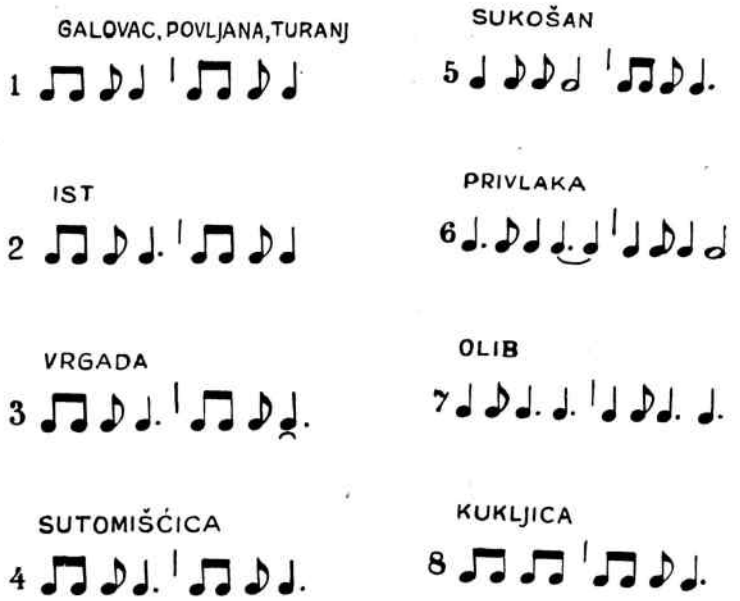

Opseg melodijskih linija nije velik. Melodije višeg glasa pretežno se kreću u okviru č. kvarte, melodije nižeg, redovito manje razvijenog glasa, u okviru velike terce. Oba glasa zajedno redovito obuhvaćaju opseg č. kvinte. Iznimka je opet napjev iz Kukljice, gdje viši glas obuhvaća čistu a niži umanjenu kvintu i oba zajedno malu septimu (v. pregled napjeva BP).

U tonske nizove koji pokazuju *tonalne osnovne napjeve* BP (v. priloženi pregled tonalnih osnova) unio sam sve tonove i višeg gornjeg i nižeg donjeg glasa zajedno jer je narodni dvoglasni napjev na zadarskom području jedna cjelina što živi samo u dvoglasnoj izvedbi.

[51] Jerko Bezić, Etnomuzikološka istraživanja na zadarskim otocima Istu, Olibu i Ižu, Ljetopis JAZU, knj. 65, Zagreb 1961, 360.

Pregled tonalnih osnova napjeva BP po tonskim nizovima

Nota finalis označena je kao cijela nota. Tonovi koji u toku melostrofe mijenjaju svoju visinu navedeni su onakvim redoslijedom kako se u napjevu javljaju. Označeni su posebnom spojnom crtom.

1 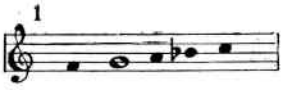	Galovac I, II, Povljana II, Sukošan I, II, Sutomišćica I, Vrgada I.	Osim početne melostr. koja je u t. n. br. 7. Izvode 2 razl. skupine
2 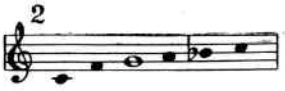	Privlaka I	
3 	Povljana I	Gotovo posve jednoglasno.
4 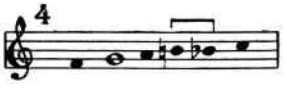	Privlaka II	
5 	Vrgada II	
6 	Turanj I, II	Izvode isti izvođači.
7 	Galovac I	Samo početna melostrofa
8 	Kukljica I, II	
9 	Olib I, II	Isti izvođači.
10 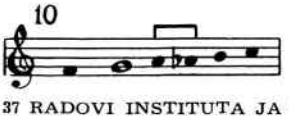	Ist I, II	Isti izvođači.

Iz priloženog pregleda tonalnih osnova vidimo da se najveći broj napjeva razvija u tonskom nizu br. 1. Na njega neposredno nadovezuje br. 2, posredno br. 3, 4 i samo vrlo malo br. 5, 6 i 7. Premda su opsezi ovih napjeva relativno maleni, ipak smatram da im je tonalna osnova tzv. kvintni dur,[52] makar uglavnom još nerazvijen i u većini primjera samo nejasno izražen. Kako su svi završeci melostrofa jednoglasni, za kvintni dur karakteristična č. kvinta ispod note finalis javlja se samo u jednom napjevu Privlaka I, ton. niz br. 2, ali i tu sredinom drugog melostiha a ne na njegovu završetku. Istaknuto mjesto velike terce f^1—a^1 kao harmonskog intervala u napjevima iz Sutomišćice I i II i Privlake I i II dokazuje kvintni dur bez za nj karakteristične završne č. kvinte. Ona bi se, bez sumnje, bila pojavila kad ne bi bila tradicija unisono-završetka u ovoj vrsti pjesama toliko jaka. U napjevu Privlaka II iznenađuje dosta oštra pojava harm. vel. terce g^1—h^1 na početku drugog dijela prvog melostiha. Zabilježio sam je prema izvedbi skupine starijih pjevača koji tom prilikom nisu uvijek davali dojam skladnog pjevanja. Možda je to mjesto i slučajna pogreška nesigurna pjevača, ali isto tako je moguće da je to usamljeni ostatak nekog sada već potpuno zaboravljenog napjeva. Napjev iz Sukošana I i II možemo, također, ubrojiti u kvintni dur, naročito zbog melodijske linije u drugoj polovici drugog melostiha na završetku svake melostrofe. Sličnu težnju melodijske linije pokazuje napjev II skupine iz Galovca.

U starijim dvoglasjima iz Vrgade I i Povljane II pretežu još dorske karakteristike tetrakorda $g^1\ a^1\ b^1\ c^2$ iako je njihov tonski niz f^1—c^2 isti kao u prije navedenim primjerima izrazitijeg kvintnog dura. Gotovo posve jednoglasni napjev prve skupine Povljana I, tonski niz br. 3, obuhvaća samo ambitus dorskog tetrakorda $g^1\ a^1\ b^1\ c^2$. Očito je da se f^1 nije pojavio zato jer se na samom početku pjesme pjevači još nisu bili upjevali i nije se razvilo inače toliko karakteristično dvoglasje. Prema razvoju melodijske linije gornjeg glasa svrstavam ovaj napjev uz Povljanu II jer su im melodije gornjeg glasa gotovo potpuno iste.

Stariji napjev iz Vrgade II donosi pred sam kraj melostrofe karakterističnu promjenu u tonskom nizu svoje tonalne osnove. Ton za veliku sekundu viši od note finalis spušta se na interval od male sekunde. Isto nalazimo i u starijem napjevu iz Galovca I, kao i u napjevu iz Ista I i II. Nešto niži poluton ispod note finalis, u pregledu tonskih nizova označen posebnim znakom, na završetku prvog melostiha Vrgada II i poluton na samom početku melodije Galovac I nisu ni toliko stalni niti karakteristični kao spomenuta promjena pred sam kraj melostrofe. Promjena nije nimalo proizvoljna nego je tačno fiksirana na tom mjestu, nju nalazimo i u narod-

[52] Vinko Žganec, Muzički folklor I, Zagreb 1962, 129—133, gdje objavljuje značajan osvrt na termin »antički dur« ili »kvintni dur« kako ga je prvi objavio M. A. Vasiljević u Tonalnim osnovama našeg muzičkog folklora — Jugoslovenski muzički folklor I, Beograd 1950. Za pjevanje na ovoj tonalnoj osnovi upotrebljava Cvjetko Rihtman, Narodna muzika jajačkog sreza, Bilten Instituta za proučavanje folklora Sarajevo, knj. 2, Sarajevo 1953, 11, narodni naziv »na bas«. Ista oznaka poznata je i u zadarskoj kopnenoj okolici.

nom pjevanju bosansko-dinarskog planinskog područja.[53] Na sličan način pojavljuje se i u drugim krajevima.[54]

Napjevi Turanj I i II i Galovac I (tonski nizovi br. 6 i 7) razvijaju se unutar opsega č. kvarte sa m. tercom iznad i v. sekundom ispod note finalis. Napjev iz Turnja sa harm. v. tercom f^1—a^1 u prvom dijelu prvog melostiha pokazuje već osobine kvintnog dura. Za Galovac I to ne možemo reći jer mu na tom mjestu niži glas iz bordunske pratnje završava u unisono (v. pregled napjeva BP).

Tonski niz novijeg neustaljenog napjeva iz Kukljice I i II (tonski niz br. 8) daje dvije različite tonalne osnove unutar jedne melostrofe. Prva je tzv. tercni dur.[55] Ali u napjevu se javlja i nešto viša harm. v. terca ispod note finalis, nimalo stabilna tonika. Kad bi se ona u drugom melostihu povisila još za 1/4 tona, bio bi čitav taj melostih sastavljen od samih malih terci. Kako se pojedini glasovi kreću tako da im iza 1/2 tona slijedi cijeli ton, podsjeća takav redoslijed uzastopnih m. terci na tzv. istarsku ljestvicu,[56] drugu tonalnu osnovu. Četvrti melostih pokazuje da je tu, upravo na završetku melostrofe, tercni dur postao već jači od preostalih starijih elemenata unutar napjeva. Ta pojava je i razumljiva zbog mlađih izvođačica (usp. bilješku 53).

Olipski napjev BP kreće se pretežno u tetrakordu $g^1\ a^1\ h^1\ c^2$ (tonski niz br. 9). Iznenađuje niski VII stupanj za vel. sekundu ispod note finalis. U toku izvedbe BP taj ton teži da povisi svoju intonaciju. U 41. stihu pjesme dopire gotovo do intervala temperirane m. sekunde. Tendenca je, dakle, u smjeru dur ljestvice s visokim VII stupnjem, što teži u gornju toniku. Dulje recitiranje na stalno istoj visini tona u drugom melostihu vrlo je vjerojatno nastalo pod direktnim ili indirektnim utjecajem koralnog recitiranja i kao muzička pojava očito je tuđe pučkom pjevanju osmeračkih pjesama u seoskim crkvama sjeverne Dalmacije.[57] Melodijska linija prvog melostiha ima dosta sličnosti s prvim melostihom napjeva Ist I i II. Tako se u olipskom napjevu BP ukrštavaju neki stariji elementi s pretežno novijima, što govori da je napjev Olib I i II relativno novijeg porijekla.

U napjevu iz Ista I i II (tonski niz br. 10) promjena iz v. sekunde u malu iznad note finalis pri kraju svake melostrofe djeluje oštrije nego u slučajevima Galovac I i Vrgada II. Iz tetrakorda $g^1\ a^1\ h^1\ c^2$ prelazi napjev najednom u trikord $f^1\ g^1\ as^1$ sa g^1 kao notom finalis.

53 Cvjetko Rihtman, Čičak Janja, narodni pjevač sa Kupresa, Bilten Instituta za proučavanje folklora u Sarajevu br. 1, Sarajevo 1951, 38. Usp. također Jerko Bezić, Neki oblici starinskog otegnutog dvoglasnog pjevanja na sjeverozapadnim zadarskim otocima, Rad Kongresa folklorista Jugoslavije, VI, Bled 1959, Ljubljana 1960, 298, 301.

54 Uz primjere iz Hrvatskog zagorja dr V. Žganec u već citiranom Muzičkom folkloru na str. 63 upozorava da napjevi u miksolidijskoj ljestvici sa završetkom (n. finalis) na drugom stupnju zadržavaju sva ostala obilježja svoje ljestvice koja se po M. Vasiljeviću zove »antički dur s promjenljivom subdominantom«.

55 Vinko Žganec, Muzički folklor I, . . ., 90.

56 V. Žganec, Muzički folklor . . ., 94—116, gdje kritički zahvaća do 1962. god. objavljene radove o tom predmetu.

Taj slučaj može jasno obrazložiti *komparacija s lokalnim načinom narodnog svjetovnog pjevanja* u Istu. Neposredno uspoređivanje melodijskih linija (v. not. pr. br. 2) pokazuje da je osim mijenjanja visine tona na svršetku melostrofe ovdje i znatan utjecaj lokalne kromatske tonalne osnove.

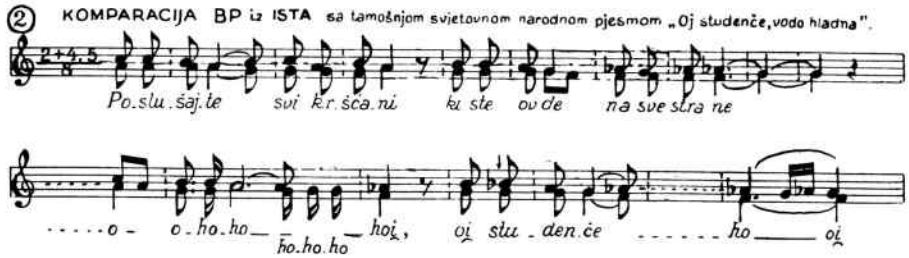

Za primjer kako se peterodijelni ritmijski obrazac i tonalna osnova pentakorda dorskih karakteristika s tendencijom prema kvintnom duru u napjevima BP podudaraju s jednim od nešto starijih načina narodnog tradicionalnog pjevanja u zadarskoj okolici, poslužit ću se napjevom ljubavne pjesme s otoka Sestrunja. Premda iz tog mjesta nemam napjeva BP, uzimljem taj primjer jer je vanredno jasan i u neposrednoj usporedbi s napjevima Vrgada I i Povljana II očituje se kao jedna od njihovih bližih varijanata (v. not. pr. br. 3). Na značenje i raširenost peterodijelnog ritmičkog obrasca upozorio je već 1930. god. Božidar Širola kad je utvrdio da je peterodijelna mjera osnovni obrazac najstarijih obrednih popijevaka Hrvata čakavaca.[58]

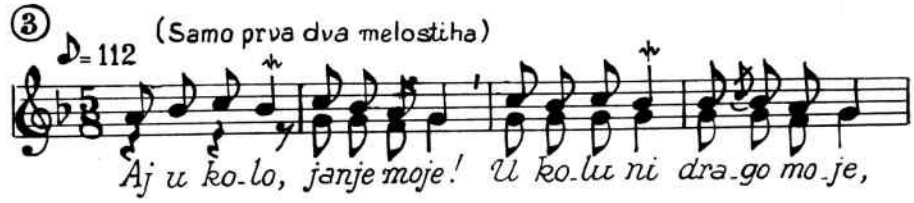

Za najnoviji oblik napjeva BP u tipičnom kvintnom duru Privlaka I ne donosim primjera iz svjetovnog narodnog pjevanja. Pjevanje u kvintnom duru sa č. kvintom ispod note finalis toliko je rašireno i poznato naročito u kopnenoj zadarskoj okolici kao i u Slavoniji i Srbiji da potanja komparacija ovdje i nije potrebna.

Izostavio sam svaku komparaciju s melodijama starinskih zadarskih Laudes. Stare koralne melodije zapisane u 12. stoljeću kao i noviji zapisi iz 17, 19. i početka 20. stoljeća, što su ih sve objavili o. Antonin Zaninović[58a]

57 Vidi bilješku 50.

58 Božidar Širola, Pučka muzika u Hrvata čakavaca, Narodna starina, knj. IX. sv. 22, Zagreb 1930, 116.

58a Antonin Zaninović, Laudes iz početka 12. vijeka u Evanđelistaru zadarske crkve sv. Šimuna, Sv. Cecilija XX/1926, Zagreb 1926, 1—8.

i Marijan Grgić,[58b] nemaju dodirnih tačaka kojima bismo mogli pronaći i najmanje veze s napjevima BP iz narodne muzičke predaje zadarskog područja.

Tekstovi BP na zadarskom području

Od ukupno deset zapisa tekstova BP na zadarskom području osam potječe iz teksta BP u redakciji Tome Babića u njegovu »Cvitu«, 1. izdanje, 1726, str. 311—313, 6. izd. 1851, Knjiga druga, str. 119—121. Pjevači koji predvode služe se redovito novijim izdanjima iz druge polovice 19. stoljeća. Manja odstupanja pokazuje BP iz Sutomišćice, dok je tekst BP iz Oliba potpuno različit od BP u Babićevu »Cvitu« i Vitasovićevim ZCP i VKPr. Svi tekstovi građeni su u simetričnim osmercima sa stankom iza 4 sloga. Ima i ponekih stihova od devet slogova; u tim slučajevima u izvedbi zbog stalnog muzičko-ritmičkog obrasca dolazi do ispuštanja jednog vokala ili do stapanja dvaju vokala u jedan slog, do tzv. afereze, elizije ili sinereze.

U Sutomišćici pjevači su se služili vlastitim rukopisnim sveščićima, tzv. libricima. Babićev BP u 6. izd. »Cvita«, 1851, obuhvaća 138 osmeraca. Zapis sutomiškog BP iz 1949. god. što mi ga je 1959. god. dao na uvid prof. Rozario Šutrin, svećenik iz Zadra, ima 134, a BP iz rukopisnog libriča nekad istaknutog sutomiškog pjevača Mate Proface (1885—1959)[59] 124 osmerca. Profacin BP nema završnih deset stihova što se odnose upravo na svećenika, inače se s manjim razlikama slaže s Šutrinovim zapisom. Šutrinov zapis ima te završne stihove, ali ovdje svećenik više ne govori sam u prvom licu kao kod Babića[60] i Vitasovića[61] nego pjevači kažu: »Sad usliši slugu tvoga, / Slugu tvoga nevoljnoga. / Da dostojan bude biti / Puk tvoj sada prekrižiti —« /.[62] Ističem ovu promjenu zato jer je nastala vjerojatno stoga što su BP izvodili odabrani pučki pjevači-laici a ne svećenik, davalac blagoslova. Možda iz tog istog razloga u Profacinu libriću nema onih završnih deset stihova.

[58b] Marijan Grgić, o. c., 295—310.

[59] Pok. Mate Profaca, predvodeći pjevač pučkog pjevanja u župnoj crkvi u Sutomišćici, nadimkom zvan »Kantač«, također i »Braćo« jer je bio stalni pjevač Poslanice, ostavio je nakon svoje smrti 2. XI 1959. župnom uredu u Sutomišćici sveščić rukom zapisanih pjesama za pjevanje u crkvi. Njegov »libriću« je mala bilježnica vel. 16⁰, nepotpuno paginirana, ukoričena kartonom i nevješto povezana špagom. Na str. 54—65. zapisan je BP; Na str. 149. i 159. upisana je godina 1895. Kako je tada Profaci bilo tek 10 godina, pretpostavljam da je taj libriću naslijedio od nekog već tada starijeg pjevača. Podatke o M. Profaci dao mi je don Šime Sturnela, župnik u Sutomišćici, kome ovdje ponovno hvala.

[60] T. Babić, Cvit . . ., izd. 1851, 2. knjiga str. 121, stihovi 131—138.

[61] ZCP l. 123 v, stihovi 213—218; VKPr str. 35, stihovi 185—190; dr A. Strgačić u već citiranoj radnji »Zadranin Šime Vitasović . . .« na str. 65 navodi da BP iz VKPr ima 174 stiha, što je bez sumnje štamparska pogreška ili autorov lapsus calami jer BP u VKPr ima na str. 33. 64 stiha, na str. 34 opet 64 stiha a na str. 35. 68 stihova, sveukupno 196 stihova.

[62] Šutrinov zapis, stihovi 125—128.

Prema Šutrinovu zapisu sutomiški BP ima od svoja 134 stiha samo 58 identičnih Babićevu BP. Donosim paralelno dva karakteristična fragmenta. Novija riječ »što« iz drugog stiha nalazi se i u Profacinu libriću. Već u 19. i 28. stihu javlja se starinsko »ki«, dok Profaca ima u prvom slučaju »koji« i u drugom »što«.

1. fragment

Šutrinov BP stihovi 1—12	Babićev BP 1851 stihovi 1—14
O kršćani poljubljeni,	Poslušajte, svi kerštjani,
Što ste ovdje sakupljeni.	Ki ste ovdi na sve strani;
Višnjeg* Boga zazovite,	Poslušajte radi Boga,
I od njega sad prosite,	Blagoslova sada moga.
Da blagoslov vam udili	Moleć Boga da me usliši
Sveto Trojstvo, Bog naš mili.	S blagoslovom sve utiši.
Još molite višnjeg Boga,	Sveto Trojstvo, daj mi milost
Da usliši slugu svoga.	Blagoslova tvoga kripost.
Molim i ja višnjeg Boga	Kako rečem neka bude,
U Trojici jedinoga,	Grade, sela, polja, ljude.
Da blagoslov moj usliši	Za to molim tebe Boga,
Puk kršćanski da utiši.	U Troici jedinoga,
	Da blagoslov moj uslišiš.
	Puk kerštjanski sad utišiš.

* U Profacinu libriću stalno »vičnjeg«

Raspored stihova prema dvostisima nalazi se i u Babićevu »Cvitu«. U VKPr i ZCP BP je zapisan u kiticama od 4 stiha. Početak BP u VKPr, str. 33, stihovi 1—14, gotovo je isti kao u Babića:

Nu slissite vi Karstiane	Sve ça reçem daimse zbude
kij ste toti nà sve strane	Gradu; Sellom, Pogliem svude
Poslussaijte radi Boga	Zato mollim tebe Boga
Govorenije moga slova	V'Troijci yedinoga*
Molte gnega dà m'uslissi	Timi milost sad poskitti
Z'blagoslovom svih utissi	Nà molitvu kuchiu riti
Sveto Troijstvo daijmi milost	
Blagoslova tvoga kripost	

* prema rukopisu više »gedinoga«

Deveti stih izrazito pokazuje funkciju svećenika koji dijeli blagoslov. Početak BP u ZCP potpuno je drugačiji (vidi dalje str. 584. ove radnje).

2. fragment

Šutrinov BP stihovi 35—46	Babićev BP 1851 stihovi 43—56
Pruži svetu tvu desnicu	Digni svetu tvu desnicu
I na Crkvu zaručnicu	Brani cerkvu zaručnicu.
I na Papu Poglavara	Otca papu i cesara,
Svete vire tog čuvara.	I našega gospodara,
Blagoslov im svoj udili	Gospodovat po sva lita,
Bože sveti, Bože mili.	po kraljestvih svega svita.
Druga Tita i Maršala	Ti sjedini sve kerštjane
Naše zemlje gospodara,	Da sataru sve pogane.
I na njega desnu pruži	Blagoslovi, mili Bože,
Blagoslovom tvojim združi.	Tvojom desnom koja može
Sve biskupe, svećenike	I Biskupa našeg grada,
svake vrste redovnike,	Neka nami lipo vlada;
	Pope, fratre svekolike,
	Svake vrste redovnike,

BP iz VKPr str. 34 stihovi 69—82

Svih pò redu Boxe mili
I Grisnika ne uhili
Otça Papu i Cessara
Cuvaij od ruk silnih çara
Daij Bnetaskoij çast Gospodi
I na suhu i na vodi
Gospodovat pò sva Litta
V okoliscu svega Svita
Ti sijedini sve Karstiane
Da sataru sve Pogane
Blagoslovi mili Boxe
Tvoijom desniçom koija maxe
Popi, fratri svi kolici
Svake varsti redovnici

ZCP, stihovi 69—78, ima isti tekst samo što ispušta stihove 77—80 iz VKPr.

Nakon propasti Venecije izgubio je Babićev BP u zazivu blagoslova za svjetovnu vlast dvostih posvećen duždu. »Principu od mletaka«[63] i zadržao samo »Otca papu i cesara, / I našega gospodara«. Iz osmerca »I našega gospodara« ne vidimo potanje tko je i što je taj gospodar, ili su se, možda, te riječi odnosile na »cesara«. Rukopisni libričići iz Sutomišćice su preciznije označili svjetovnu vlast. Tako je iz austrijskih vremena potekao dvostih »I na kralja i cesara / Naše zemlje gospodara«.[64] Ovdje je jasno da se drugi osmerac dvostiha odnosi na kralja i cesara cara austrijskog. Nemam podataka koliko i kako se taj dvostih mijenjao u vrijeme između dva rata. Nakon oslobođenja 1945. god. i temeljitih promjena našeg društvenog uređenja pučki pjevači iz Sutomišćice prilagođuju starinski tekst BP i najnovijim zbivanjima u zemlji i na tradicionalan način tačno označuju predstavnika suvremene svjetovne vlasti formirajući zaziv za »Druga Tita i Maršala«, odnosno »I na našega Maršala« isti 41. stih u Profacinom libriću.

Tekst BP u olipskom glagoljskom zborniku str. 385—389 nema nikakvih sličnosti sa BP u ZCP, VKPr, RF i u Babićevu »Cvitu«. Naslov mu je »Blagoslov blag(danov) vazmenih«. Obuhvaća 118 osmeraca. Ovamo nisam ubrojio 12 osmeračkih stihova koji po svoj prilici potječu iz drugih pjesama. Navodim početak olipskog BP, kurzivom označujem stihove iz neke druge pjesme, Olipski glag. zbornik, str. 385, stihovi 1—18 + 6, transliteracija dra A. Strgačića:

O vavičjni Stvoritejlu
blagoslovi crikvu tvoju
Blagoslovi Bg̃ slavni
kuću tvoju dom prislavni
ti ju bg̃ blagoslovi
i u slavi jnu umno žı
Oca papu gn̄a
i principa prisvitloga
Ova vičjni bg̃ slavni
ti jim daruj mir prisl[avni
Kad se od dive vi rodiste
mir prislavni navististe
Od anjelov tvojih slavnih
i slug tvojih izabranih
A od martvih had ustaste
mir prisveti vi zazvaste
Mir vam moji učenici
oca moga poslušnici
O vavičjn sinu bžji
pošajli ga na svit doli
Da pristanu rati strašne
da crikva se već ne plače
Da se svitu mir navisti
po svem svitu da se sliši

[63] T. Babić, Cvyt . . ., 1. izd. 1726, str. 312, stihovi 51—52. I Principu od mletaka, / dopustimu litta laka.

[64] Sutrlnov BP stih 41, BP iz libriča Mate Proface, stih 41.

Olipski BP, jedini od svih deset zapisa sa zadarskog područja, ima znatnih sličnosti sa BP iz već spomenute Bilanovićeve pjesmarice. U oba teksta spominje se »princip prisvitli«, »jeneral čestiti«, dalje »knez«, »kapitan« i »providur«.[65] Dok BP iz Bilanovićeve pjesmarice zazivlje blagoslov i na »arhibiskupa prisvitloga«,[66] BP iz Oliba ne spominje ni biskupa ni nadbiskupa. Ostavljamo otvoreno pitanje zašto također BP iz ZCP l. 119 r i l. 119 v i VKPr str. 34 ne spominju biskupa ni nadbiskupa. Pitanje je utoliko interesantnije jer je Vitasović bio magister kora u stolnoj crkvi sv. Stošije, dakle, stalno u neposrednoj blizini zadarskog nadbiskupa. — S druge strane Babić je posvetio svoj »Cvit« poznatom zadarskom nadbiskupu Peraštaninu Vicku Zmajeviću, osnivaču sjemeništa za glagoljaše u Zadru,[67] zato je i posve razumljivo da je u BP unio zaziv za »Biskupa naſceg Grada«[68] odmah iza mletačkog dužda. Babić nije uveo zaziv za nadbiskupa, upotrijebio je širu oznaku da se njegov BP s takvim zazivom mogao jednako pjevati i na području zadarske i na području šibenske biskupije kao i tadašnje ninske i skradinske biskupije.

ZCP i VKPr važni su izvori za danas žive tekstove BP pa smatram za potrebno da upozorim na neke njihove međusobne razlike. Postoji jedna relativno malena razlika između tekstova BP u ZCP i VKPr. Ona nije ostavila nikakva traga u danas živim tekstovima. Spominjem je jer će nam kasnije nešto pomoći u raspravljanju o funkciji BP kao pučke crkvene pjesme. Ne radi se o sitnijim razlikama ili drugačijem prepričavanju istoga sadržaja. Želim istaći ulogu 38 osmeračkih stihova u ZCP, stihovi 1—22 i 193—208, očito posvećenih blagdanu Navještenja bl. dj. Marije 25. III ili možda nekom drugom Marijinu blagdanu, o kojima u VKPr nema nikakva traga. Stihovi se dobro uklapaju u osnovni tekst BP. Navodim stihove 1—12, 17—24 i 193—196 ZCP l. 117 r, 117 v i 123 r:

O' Viscino ò mudrosti
o' nezmerno blago dosti
kolikiscu sudi koi
i nezvidni puti tuoi —

Koie poznal Boxia stania
al skrouita gnieg' otaina
nego Angel ki nauiſti
on Gabriel Diui çiſti

Dachie ona poroditti
spaſsiteglia na sem suiti
à zà spasenie çlouika
i grisnìku datti lika —

Da naam podaà dobra suaka
Milostiua nasca Maika
dakle sarcno sui molite
ou blagoslou isproscitte —

Odgniè sinka pridragoga
Gospodara Nebeskoga
Molte gniega dam' uslisci
z' Blagoslouom suih utisci

Tij prislauna Kasci dana ſc
Mayko Boxìa moli zà na ſc
tinas sinku priporuçi
od nasc zalla da razluçi

65 Olipski glagoljski zbornik (godar), str. 385—389.
I. Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija . . ., 370.
66 I. Milčetić, o. c., l. c.
67 Na naslovnoj strani 1. izdanja Babićeva »Cvita« čitamo da je »Cvit« ». . . Prikazan Pri ſvitlomu, i pripo ſctovanomu Go ſpodinu Go ſp. VICENCIU ZMAELOVICHIU ARCIBISKUPU ZADARSKOMU . . .« Usp. prikaz o T. Babiću od prof. dr Fr. Fanceva u Hrvatskoj enciklopediji, knj. 2, Zagreb 1941, 58.
68 T. Babić, Cvyt . . ., izd. 1726, 312.

O različitoj funkciji teksta BP u ZCP i VKPr govori i neznatna razlika između, inače, u stvari istih stihova. Stihovi 143—144 u ZCP glase: »à Neuoglni sui Vbozi *slauna Diuo* (potcrtao J. B.) gnih pomozi«. Isto mjesto u VKPr, stihovi 127—128, ovako se razlikuje u drugom osmercu: »*Milli Boxe* (potcrt. J. B.) gnih pomozi.« Dakako, riječi »slauna Diuo« samo su u BP iz ZCP vezane na bl. dj. Mariju. U BP za blagdan sv. Stošije[69] one su vrlo vjerojatno označavale zadarsku sveticu sv. Stošiju.

Ima još jedna zanimljiva mala razlika u tekstu BP iz ZCP i BP iz VKPr. »Poluverçi nam podloxi« glasi 173. stih BP u VKPr, »Poluvirce nam podloxi« 125. stih u 1. izdanju Babićeva »Cvita« str. 313. Isti stih ima još i 6. izd iz 1851. god., II knjiga, str. 120. Stošićev zapis iz 1929. god. ima već »Nevirnike ti obrati«.[70] BP iz ZCP nema taj stih niti neki njemu sličan.

Riječ »Poluverçi« očigledno je oznaka za nekatoličke kršćane a to su u Dalmaciji pravoslavni. Smatram da je navedeni stih odraz nastojanja katoličkih biskupa Dalmacije, naročito zadarskih nadbiskupa krajem 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća, da podvrgnu pravoslavno svećenstvo svojoj vlasti.[71] Taj stih mogao je ući u BP iz VKPr već 80-tih godina 17. stoljeća kad je 1686. izašla prva naredba mletačkog providura u korist katoličkih biskupa,[72] dakle, nekako za vrijeme ZCP (1685). Čini mi se, ipak, vjerojatnijim da se navedeni stih pojavio u BP nešto kasnije i to onda kad su se spomenuta nastojanja pretvorila u otvorenu borbu, u vrijeme nadbiskupa Vicka Zmajevića,[73] pa se takva otvorena borba mogla jasno odraziti i u tekstu BP. Isti stih u Babićevu BP bez sumnje je odraz istih prilika.

Nastaje pitanje kako mogu opravdati tu svoju pretpostavku u odnosu na rezultate istraživanja o vremenu postanka VKPr što su ih objavili A. M. Strgačić i M. Grgić u svojim ovdje već često citiranim radnjama.

ZCP ima na l. 127 r upisanu godinu 1685, VKPr na str. 47. i 65. godinu 1677. Na njegovoj 1. strani napisana 1677. potječe iz novijih vremena. ZCP pisana je jednom rukom od početka do kraja, zato upisana godina 1685. može vrijediti za čitavu ovu rukopisnu pjesmaricu.[74] Strgačić je prema za-

[69] O BP na blagdan sv. Stošije v. A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović . . ., 51—52, 66, 75; M. Grgić, Zadarske laude . . ., 288, bilješka 31.

[70] D. K. Stošić, Pučke pjesme u korizmene petke . . ., 95.

[71] E[piskop] E[ikodin] M[ilaš], Documenta spectantia historiam orthodoxae dioeceseos Dalmatiae et Istriae, Spisi o istoriji pravoslavne crkve u dalmatinsko-istrijskom vladičanstvu od XV do XIX vijeka, Volumen-Knjiga I Zadar 1899, 63—64, 124—130, 245—247; E[piskop] N[ikodin] M[ilaš], Pravoslavna Dalmacija — Istorijski pregled, Novi Sad 1901 (ćirilicom) 216, 313; Maja Novak, Prilog poznavanju rada i djelovanja Vicka Zmajevića-Peraštanina, Radovi IJAZU sv. 3, Zagreb 1957, 319.

[72] E. N. M[ilaš], Documenta . . . 63—64.

[73] M. Novak, Prilog poznavanju . . ., 319.

[74] Do sada je samo Mijo Brlek u preciznom biografskom opisu ZCP, Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku knj. I, Zagreb 1952, str. 60, naveo da je na listu 1 r. zapisana godina 1759. Pomislio sam da bi ZCP mogla biti prijepis originalne Vitasovićeve ZCP a taj prijepis da je nastao 1759. god. Prof. Seid M. Traljić iz Zadra, komu se ovdje ponovno zahvaljujem, precrtao je na moju molbu u svibnju 1964. vodene znakove s papira ZCP i poslao ih na analizu Historijskom institutu JAZU u Zagreb. Analiza je pokazala da papir potječe vjerojatno prije s kraja 17. nego sredine 18. stoljeća. Tako još uvijek ostaje otvoreno pitanje zašto je godina 1759. zapisana na listu 1 r ZCP.

pisanim datumima u VKPr tvrdio da je Vitasović napisao VKPr 1677. god.[75] Kako uz Vitasovićevo ime na str. 47. u VKPr, na l. 127 r u ZCP i u prigodnoj pjesmi uz I. Tanzlingherov prijevod Vergilijeve »Eneide« 1688. nema oznake »Canonicus« koja se javlja na str. 32. VKPr, Grgić je zaključio da su neki dijelovi VKPr napisani prije nego što je Vitasović postao kanonikom, a drugi poslije toga. Naveo je godine 1677. i 1690. kao granice vremena unutar kojega je bio napisan VKPr.[76] Grgić ništa ne kaže zašto oznaka »Canonicus« ne bi mogla potjecati i iz vremena nakon g. 1690. Strgačić je, naime, prije Grgića objavio nekoliko podataka da se Vitasović godine 1695. kao i kasnije isticao među vodećim pjevačima-svećenicima u zadarskoj stolnoj crkvi.[77] Nadovezujući na ove podatke smatram da za sada ne smijemo isključiti mogućnost da je Vitasovićev zapis ili prijepis starijeg predloška Missae de Septem Doloribus, gdje mu uz ime stoji oznaka »Can(oni)cus«, VKPr str. 32, mogao nastati i iza 1690, vjerojatno oko 1695. godine ili čak i koju godinu kasnije. Ovo ističem jer sam nešto prije upozorio na mogućnost da bi BP iz VKPr zbog svog 173. stiha mogao nastati dvadesetih godina 18. stoljeća, a Grgić, doduše samo u bilješci na str. 288, nav. djela, kaže za BP iz VKPr bez posebnog obrazloženja da je ta pjesma »sigurno prije zapisana nego Missa de Septem Doloribus«.

Vodeni znakovi u prilično dobro sačuvanu papiru VKPr potvrđuju da je kao svezak VKPr cjelina i da nije sastavljen od različitih manjih rukopisa na različitim papirima.[78] Uz Vitasovićevo ime stoji već na 32. strani »canonicus« i tek na 47. strani »presbiter«. Ako je Vitasović sam napisao ili prepisao čitav VKPr, zašto je, onda, prije ispunio str. 47. i tek kasnije, kad je postao kanonikom, str. 32?, — Ako je zapis na str. 47. »Prb⁻ri Simeonis Vitas∫ovich« — doduše u genitivu! — Vitasovićev original, zašto se Vitasović potpisao mnogo prije svršetka svečanog martirologija na Badnji dan, na prilično neuglednu mjestu, izvan okvira predviđena za zapisivanje napjeva, na samom dnu stranice, kad mu je na idućoj 48. stranici, na kraju martirologija a unutar okvira, ostalo više od trećine potpuno prazna papira, mnogo prikladnijeg za potpis zapisivača ili prepisivača? — Nameće mi se pitanje nisu li, možda, neke druge ruke u 18. stoljeću u nekoliko navrata prepisivale Vitasovićeve originalne zapise, što je moglo prouzrokovati prilično nepreglednost u rasporedu građe VKPr,[79] kad je već Grgić utvrdio da »... *oblik pisma* (potcrtao J. B.) i vrsta crnila, kojim su ispisani pojedini dijelovi rukopisa, pokazuju znatne razlike«.[80]

[75] A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović . . ., 50.

[76] M. Grgić, o. c., 287, 289.

[77] A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović . . ., 51—52, 73. Podatke je objavio iz rukopisa »Liber privilegiorum venerandis capituli ecclesiae S. Anastasiae Iadrae« 1398—1818.

[78] Sve vodene znakove VKPr pregledao je prof. Seid M. Traljić. Utvrdio je da se u tom svesku na svim listovima papira javljaju isti znakovi i potvrdio moju pretpostavku da je kao svezak VKPr jedna cjelina i da nije sastavljen od različitih manjih rukopisa. Prof. Traljiću ponovno i ovdje zahvaljujem.

[79] M. Grgić, o. c., 287.

[80] M. Grgić, o. c., 289.

Iznio sam svoje sumnje u originalnost Vitasovićevih potpisa na str. 32. i 47. jer me je na njih zbog stiha o »poluvircima« navela mogućnost da bi BP iz VKPr mogao potjecati iz vremena Zmajevićevih borbi protiv pravoslavnog episkopa Stevana Ljubibratića, tj. nakon g. 1719,[81] a te iste godine Vitasović je već umro.[82] Problemi ostaju, dakako, otvoreni. Odgovore na ovdje postavljena pitanja o postanku pojedinih dijelova VKPr moći će da dadu potanja lingvistička i u užem smislu historička istraživanja VKPr.

Funkcija BP na zadarskom području

Terenska istraživanja su pokazala da je funkcija BP na zadarskom području prilično različita.

1. U Povljani, Turnju, u Vrgadi i Kukljici[83] pjeva se BP na Veliki petak navečer, kad se procesija vrati u crkvu.

2. Na Uskrs pri blagoslovu jestvina pjeva se u Privlaci i Galovcu. Na popodnevnoj večernji istoga dana pjeva se u Olibu.

3. Iza večernje na Novu godinu pjeva se u Istu. Na Blagoslov navečer na »Zadnji od godine« (31. XII) pjeva se u Sukošanu.

4. U Sutomišćici BP nisu pjevali samo jedamput godišnje kao u ostalim navedenim mjestima nego na tri blagdana i to na Uskrsni ponedjeljak, Duhovski ponedjeljak i na Novu godinu, u sva tri slučaja za vrijeme mise, iza propovijedi.

Podaci s terena, dakle, pokazuju da je pjevanje BP vezano na Veliki petak, na Uskrs, na Novu godinu, a samo u Sutomišćici još i na Duhove.

U šibenskoj okolici, u Zlarinu i Zablaću,[84] u Primoštenu[85] i Vodicama[86] pjeva se BP na Veliki petak navečer poslije procesije. Tekst je gotovo identičan ili vrlo sličan BP u Babićevu »Cvitu«.

Na otoku Krku na sam Božić prije najave pomičnih blagdana svećenici su predvodili molitve za crkvenu i svjetovnu vlast, za svekoliko stanovništvo, slično kao u BP.[87] Potanjim nabrajanjem raznih funkcionara svjetovne mletačke vlasti, »principa«, »senaturi od bnetak«, »gospode benetaske«, »providura«, »suca« i »rotnici«,[88] krčki tekstovi podsjećaju na olipski i zemunički BP a sa Babićevim BP nemaju nikakvih sličnosti.

*

Kad terenske podatke o BP iz sadašnjosti usporedimo s nekim podacima o sličnim pjevanim molitvama i zazivima u prošlosti, nailazimo na zanimljive dodirne tačke, s jedne strane, sa starinskim Zadarskim laudama, s druge

81 Maja Novak, o. c., 319.

82 A. M. Strgačić, Zadranin Šime Vitasović . . ., 52.

83 O izvjesnoj problematičnosti zapisa iz Kukljice v. bilješku br. 49.

84 D. K. Stošić, Dvije pučke pjesme na Veliki petak . . ., 94.

85 K. Stošić, Pučke pjesme u korizmene petke . . ., 94.

86 Prema usmenom saopćenju don P. Vlasanovića, župnika u Istu, 27. III 1963, koji je službovao u Vodicama.

87 Premuda pop Vinko, Bašćanska božićnica, sv. Cecilija XXII/1928, Zagreb 1928, 262—264.

88 Premuda, o. c., 262, 263.

strane s isto tako starinskim blagoslovom vezanim na prastari zadarski običaj (pobožnost) 40-satnog klanjanja presv. Sakramentu, od Velikog četvrtka navečer do Velike subote opodne, odnosno, na večernju procesiju na Veliki petak.

Na veze BP sa Zadarskim laudama, »liturgijskim pohvalnim molitvama«[89] »u kojima se nekim određenim redom iskazuje čast crkvenim i svjetovnim dostojanstvenicima«[90] i moli za njihovo zdravlje i uspjehe, upozorio je Marijan Grgić. Prema njegovu mišljenju je, međutim, vjerojatnije da BP potječe iz starinske misne Molitve vjernih Oratio fidelium, značajne naročito za istočnu i galikansku liturgiju.[91] Zapisi BP sa zadarskog područja ukazuju na veze sa laudama u danima kad se izvode. Danas se, nigdje na zadarskom području BP ne izvodi i na Uskrs i na Božić, kako su se običavale pjevati Zadarske laude već u 12. stoljeću pa sve do god. 1918.[92] Ali zato se u Sutomišćici BP pjevao i na Uskrs (Uskrsni ponedjeljak) i na Novu godinu. Karakteristično je, također, da se od ostalih 9 zapisa BP 5 pjeva ili na Uskrs (3), ili na Novu godinu (2) (1. I, 31. XII), a Nova godina pripada grupi božićnih blagdana. Osim toga u Sutomišćici su četiri pjevača izvodila BP za vrijeme mise i to nakon propovijedi,[93] što opet odgovara starinskoj tradiciji pjevanja Laudi, jer su se one već u 12. stoljeću izvodile »post euangelium«.[94]

Na zadarskom području BP se pjeva i na Veliki petak navečer iza procesije i to u četiri od deset mjesta. Ovdje se po vremenu svog izvođenja BP nadovezuje na blagoslov vezan uz prastari zadarski običaj, uz pobožnost 40-satnog klanjanja presv. Sakramentu. C. F. Bianchi u poznatom svom djelu »Zara cristiana« navodi opise tog običaja od tri odlična Zadranina, biskupa Šime Benje Kožičića i dvojice istaknutih zadarskih naučnih radnika druge polovice 17. stoljeća, Valerija de Pontea i Ivana Tanzlingher-Zanottija. De Ponte veli da se blagoslov davao puku na Veliku subotu opodne *pri sve-*

89 Viktor Novak, Neiskorišćavana kategorija dalmatinskih historijskih izvora od VIII do XII stoljeća, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. III, Zagreb 1957, 60.

90 M. Grgić, o. c., 282.

91 M. Grgić, o. c., 288.

92 Viktor Novak, o. c., 59, 60, 61. Na str. 58. donosi iscrpan pregled literature o Zadarskim laudama.

O kontinuiranosti običaja da se laude pjevaju na Uskrs i Božić v. Bianchi Carlo Federico, Zara Cristiana, vol. I., Zara 1877, 537. Giusta la qual convenzione la chiesa di Zara si è obbligata di cantarle al Doge, al Patriarca, all'Arcivescovo e al magistrato, due volte all'anno, nel giorno cioè di Natale ed in quello di Pasqua, dopo il vangelo della messa solenne; ... Fu osservata sempre una tal pratica sotto il veneto dominio, nè mai fu ommessa finchè perdurò la Repubblica, con aggiunta, che oltre ai surriferiti personaggi si nominavano ancora varie altre pubbliche cariche. Cessato verso la fine del secolo scorso il veneto dominio, continuò la pratica sotto i successivi governi, e vige tuttavia senza alcun obbligo da parte del clero, che la mantiene per semplice divozione ed ossequio, con questa differenza però, che solamente il Papa, l'Imperatore e l'arcivescovo vengono menzionati, ferme le solite formole antiche.

93 Usp. Običajnik za župu Sutomišćica, što ga je sastavio sutomiški župnik don Šime Segarić g. 1926, str. 1 — opaska.

94 M. Grgić, o. c., 310.

V. Novak, o. c., 59.

čanom završetku (potcrt. J. B.) pobožnosti 40-satnog klanjanja.[95] Tanzlingher daje detaljniji opis tog običaja i spominje dvije procesije, jednu na početku, drugu na svršetku pobožnosti, prvu na Veliki četvrtak navečer, drugu na Veliku subotu opodne. Dok Kožičić piše samo o procesiji na Veliki petak navečer i ne spominje nikakva blagoslova, Tanzlingher izričito kaže da se *na završetku* i prve i druge procesije daje blogoslov puku.[96] Nameće mi se posve neargumentirana pomisao nije li možda riječima »... terminati ... li Riti Sacri ...«[97] prepisivač BP u RF htio označiti njemu i njegovu vremenu i onako opće poznati završetak pobožnosti 40-satnog klanjanja, doduše možda nešto malo drugačiji nego u Tanzlingherovo vrijeme.

Kakve su, međutim, srodnosti po sadržaju, po tekstu? Olipski i zemunički BP, kao i njma slične »molitve« pred najavom pomičnih blagdana na otoku Krku, određenim redom potanje nabrajaju pojedine predstavnike svjetovne i crkvene vlasti. Izvodili su se na Uskrs pa su i u zapisima tako označeni, prvi kao »blagoslov blagdanov vazmenih«,[98] a drugi još detaljnije kao »blagoslov na blagdan Vazma«.[99] Kako potanje nabrajaju razne predstavnike svjetovne mletačke vlasti, smatram da bi nam olipski i zemunički BP mogli otprilike prikazati kakve su mogle biti hrvatske Laude u Zadru koje su prema pisanju zadarskog povjesničara Vitaliana Brunellija pjevali hrvatski svećenici u nekim zadarskim crkvama na svome jeziku.[100]

Premda se BP iz Sutomišćice u pogledu vremena izvođenja gotovo posve slaže sa Zadarskim laudama, on se u tekstu poveo za BP u Babićevu »Cvitu«, odnosno starijim tekstovima toga tipa, zapisanim već u VKPr, ZCP i BP iz RF. Nije isključeno da je zbog toga postojeći tekst BP iz Sutomišćice relativno novijeg datuma. Vjerojatno je Sutomišćica još u 18. stoljeću imala BP koji je bio i po tekstu vrlo blizak Laudama, kad je sve do danas zadržala gotovo isto vrijeme izvođenja kao i Zadarske laude. U BP iz ostalih mjesta zadarske okolice možemo osjetiti tragove Lauda samo u stihovima sa zazivima blagoslova za crkvenu i svjetovnu vlast.

Pokazao sam da se osim za blagdan sv. Stošije malo izmijenjen BP iz ZCP pjevao na dan jednog Marijina blagdana. Ta činjenica ukazuje na mogućnost da se ovaj tip BP mogao pjevati s nekim manjim izmjenama u tekstu još i na neke druge blagdane. U primjerima sa zadarskog terena Babićev BP također se primjenjuje osim na Veliki petak još i za Uskrs, za Novu godinu i čak za Duhovski ponedjeljak. Kad bismo mogli argumentirano utvrditi da se prema komentaru prepisivača BP iz RF, pa tako možda i ponešto izmijenjeni BP iz VKPr ili ZCP, izvodio na Veliki petak, odnosno

95 Bianchi, o. c., 501.

96 Bianchi, o. c., 502.

97 H. Morović, o. c., 59.

98 Olipski glagoljski zbornik str. 377.

99 I. Milčetić, o. c., 370.

100 V. Brunelli, o. c., 276. Il popolino aveva pure le sue laudi e le sue acclamazioni, gridate sulla piazza della Signoria in certe festività, e dai sacerdoti slavi in alcune chiese cantate nella lingua loro.

nakon procesije na završetku pobožnosti 40-satnog klanjanja, »... terminati... li Riti Sacri...«,[101] onda bismo u većini danas živih tekstova BP na zadarskom području mogli nazrijevati ostatke blagoslova sa završetka i početka 40-satnog klanjanja. Taj se blagoslov vrlo vjerojatno dijelio hrvatskim jezikom, kad su prema svjedočanstvima Valerija de Pontea i Ivana Tanzlingher-Zanottija u njihovo vrijeme glavni organizatori tog običaja-pobožnosti bili hrvatski franjevci trećoreci,[102] dobro poznati naši glagoljaši.

[101] V. bilješku 97.
[102] C. F. Bianchi, o. c., 501, 502.

Summary

THE ANCIENT FOLK SONG »THE PEOPLE'S BLESSING« AND ITS MELODIES IN THE ZADAR AREA

»The People's Blessing« is an ancient Croatian folk song conferring a blessing on the Spiritual and Temporal authorities, on the population of a certain place, on its fields, vineyards and the sea. In the introduction the author surveys critically the thus far published works dealing with the text of the song in question. He is concerned rather in detail with the work by Hrvoje Morović entitled »An ancient Zadar local song«, published in the 23rd Book of the »Material for the history of the literature of Croatia«, Zagreb 1952, 49—56. Whilst Morović dates the origin of the text into the second decade of the 15th century, the author provides evidence to the effect that the text in question could have come into being only in the fourth decade of the same century. The word »cesar« in this song relates — to judge by the conclusions made by the author — to the Croato-Hungarian King Sigismund of Luxemburg, who only in 1433 was crowned at Rome as a German-Roman emperor.

We learn from the so-called Filippi Manuscript that this song was sung by two deacons. On having studied the data on this song in the Manuscript Book of poems and in the choral manual of the Zadar canon and magister of choir Šime Vitasović (1644—1719), the author stresses the possibility that the song »People's Blessing« used to be sung by the priest himself while blessing the people. It may have been sung by two or several priests, and as yet we do not know whether the song was performed in one or in two voices.

In the Zadar area today there are several live melodies of this song which might in their own fashion point to certain possibilities of this song having been sung in the past. The author has analysed all of his ten notes in the field. This song is as a rule performed by two groups of singers, who are led by another two singers. All the examples are two-voiced and construed in double verses from symmetrically rhymed octosyllabic verses of the type 4 4, aa, bb, cc. The tonal foundations of the melody are rather varied. In none of the 10 examples can one find any clearer connnections with the official Catholic lithurgic singing. Comparative analyses have shown certain obvious similarities with the temporal people's singing in the Zadar region.

In dealing with these texts of the song the author refers to some differences between the texts of this song in the Manuscript Book of Poems and the choral manual of the Zadar deacon. He has established that the song in question was song also during some holiday of St. Mary, and not

only during the holiday of St. Stošija as has been believed thus far. The author likewise sets forth the hypothesis that the text of the song from the latter work is younger than from the former.

Today's function and contents of the song — along with data from the past on its mode of singing — refer the author to the presumption that today's People's Blessing might have developed from two sources. The majority of noted instances might well be in close connection with the blessing conferred on the Zadar people at the beginning and the end of devotions of 40-hour worshipping of the Sacred Sacrament from Maundy Thursday in the evening to Easter Saturday in the afternoon. Only the songs from Olib and Zemunik show any stronger links with the lithurgic laudation prayers for the representatives of the Spiritual and Temporal Authority, with the so-called laudes, which in Zadar were performed besides in Latin also in the Croatian language.